

Vestigiile materiale ale vlahilor/românilor din Herțegovina au fost foarte puțin studiate în România. Vestigiile vlahilor sunt monumentele funerare ridicate în Herțegovina dar și în câteva locuri din Serbia, Muntenegru și Croația. Monumentele funerare ale vlahilor sunt datate începând cu secolul al XII-lea iar ultimele monumente au fost ridicate în secolele XV-XVI, scrie Octavian Ciobanu în www.historia.ro , preluat de Romanian Global News.

În Bosnia nu sunt organizații care să apere patrimoniul vlahilor și ca urmare, aceste monumente sunt în prezent considerate de mulți istorici din fosta Iugoslavie ca fiind vestigii ale lumii slave sau urme ale bogomililor. Deși au neglijat mult timp protejarea acestor monumente, unele state din fosta Iugoslavie au solicitat includerea necropolelor în patrimoniul UNESCO ascunzând originea vlahă a acestora.

Monumentele funerare sunt decorate cu basoreliefuli conținând scene de vânătoare, scene de lupte între cavaleri, căprioare, cai, animale mitice, motive geometrice, motive florale, figuri umane, hora etc. Unele monumente sunt mai laborioase având forma unor sarcofage, altele sunt ca niște lespezi dar multe sunt sub forma unor stâlpi funerari.

Autorii acestor monumente funerare sunt vlahii din Balcani, urmașii latinofoni ai Imperiului Roman de Răsărit peste care au năvălit slavii nomazi prin secolele VI-VII distrugând așezările și omorând localnicii cu scopul de a le ocupa pământurile. Ororile năvălirii au fost descrise de cronicarii contemporani din Imperiul Roman. Antagonismul dintre slavii păgâni și vlahii creștini a fost amplificată și de persecuțiile anticreștine declanșate de bulgari în anul 814 într-o perioadă în care bulgarii turcomani ocupau o mare parte din Balcani (Florin Curta, *Southeastern Europe in the Middle Ages*, Cambridge University Press, Pag.xv, 978-0-521-89452-4) Situația vlahilor creștini s-a îmbunătățit după creștinarea slavilor în cursul secolelor IX-X.

Mulți cercetători consideră că noile state balcanice erau bilingve la început.(Ștefan Starețu, *medieval name and ethnicity: Serbs and Vlachs, Balcanica Posnaniensia XXII/1, Ius Valachicum I, Poznań – Bucharest 2015, p.82*) Vlahii vorbeau

limba lor, asemănătoare cu limba română, dar și limba administrației locale (bulgară sau sârbă). În Balcanii de Vest numărul vlahilor era atât de mare încât la invazia turcilor în Balcanii de Vest sârbii erau numiți și vlahi. În balada lui Miloș Obilici despre Bătălia de la Kosovo Polje (1389) eroii sârbi sunt numiți vlahi fără vreun sens peiorativ (Anton Balota, Izvoarele Baladei Populare Românești [Sources Romanian folk ballads], (București: Ed. Saeculum I.O., 2005, p. 34) Numărul vlahilor în Bosnia era și este atât de mare încât până și astăzi sunt cercetători care consideră că majoritatea sârbilor din Republica Srpska din actuala Bosnie sunt de origine vlahă, la fel ca majoritatea populației din Bosnia și Herțegovina (dar care au fost islamizați și slavizați). [Iona Czamańska, Vlachs and Slavs in the Middle Ages and Modern Era, RES HISTORICA 41, 2016, p.19]

Cercetătorii au găsit numeroase nume de origine vlahă în Bosnia: Banjan, Balac, Bilbija, Boban, Bokan, Banduka, Bencun, Belen, Bender, Besara, Bovan, Čokorilo, Darda, Doman, Drečo, German, Gac, Gala, Jarakula, Kalin, Kešelj, Keser, Kočo, Kalaba, Kokoruš, Kosor, Lopar, Macura, Mataruga, PaĐen, Palavestra, Punja, RiĐan, Šola, Šolaja, Šabat, Šurla, Šatra, Škipina, Špira, Tubin, Taor, Tintor, s.a. [Mužić, Ivan (2010). Vlasi u starijoj hrvatskoj historiografiji (PDF) (in Croatian). Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika. ISBN 978-953-6803-25-5.p.129]

După creștinarea slavilor a început un proces de asimilare a vlahilor din Balcanii de Vest. Vlahii slavizați au participat activ la făurirea principatului Zeta (din nordul Muntenegrului de astăzi) și a principatului Hum (Zachlunia din Herțegovina). Zeta a fost condusă o perioadă de o familie de origine vlahă (Balšić, Balša). În Principatul Hum, vlahii au ajuns să fie bogați în urma comerțului cu produse rezultate din activitățile pastorale dar și din cărăușie. Bogăția le-a permis ridicarea unor monumente funerare deosebite. După ocuparea Bosniei, turcii i-au numit pe vlahii localnici "caravlahi", negrul "cara" simbolizând nordul în limba turcă. (Ela Cosma (2008). Vlahii Negri. In: Silviu Dragomir despre identitatea morlacilor. Cluj Napoca: Editura Universității din Oradea. p. 124). Turcii deosebeau în acest fel vlahii din Grecia față de cei din Bosnia și Dalmația. Vlahii slavizați au fost apoi islamizați în timpul ocupației turcești. Au scăpat de islamizare vlahii din Dalmația, care erau numiți morlaci de către italienii dalmațieni prin traducerea numelui caravlah în greacă și apoi italiană: maurovlah/morovlah/morlacchi. Procesul de desnaționalizare a caravlahilor/morlacilor și de asimilare apare și din transformarea sensului cuvintelor vlahi și morlaci care, din a doua jumătate a secolului XVI, nu mai desemnează naționalitatea. Anumite familii sârbești (probabil și vlahii slavizați) treceau drept vlahi, deoarece termenul nu mai însemna naționalitatea, ci modul de viață transhumant, opus celui de agricultor. In Dalmația, vlah înseamnă țăran; același sens, de țăran slav îl are și cuvântul morlac, până în sec. al XIX-lea. Chiar și orășenilor de origine latină din Dalmația li se spune de către populația slavă vlasi. Mahomedanii din Bosnia îi numesc vlahi pe creștini, mai ales pe țărani creștini, iar croații catolici îi numeau vlahi pe sârbii ortodocși refugiați în Croația și Slavonia (Silviu Dragomir, Vlahii și morlacii. Studiu din istoria românismului balcanic, Ed. Imprimeria Bornemisa, 1924, p.82-91).

Tot în Bosnia trăiesc și țiganii românizați emigrați din Țările române. Țiganii românizați din Bosnia sunt urmașii băieșilor fugiți din robie în secolele XV-XVII. Țiganii încă mai vorbesc limba română și pretind că sunt caravlahi.

Monumentele funerare ale vlahilor se găsesc în toate zonele în care au trăit vlahii dar majoritatea se concentrează în Bosnia. Harta necropolelor vlahe arată că densitatea cea mai mare a monumentelor este în partea de sud a Bosniei aproximativ în spațiul fostului principat Hum (Herțegovina). Câteva necropole mai mici sunt în Muntenegru, Croația și Serbia.

S-au făcut clasificări ale monumentelor funerare întrucât s-a găsit o mare varietate de forme. După unele estimări sunt peste 70.000 de monumente funerare în 28 necropole – din care 22 în Bosnia și Herțegovina, 3 în Muntenegru, 2 în Croația și 3 în Serbia. Monumentele sunt în marea lor majoritate fără inscripții dar cu bazorelieuri cu o mulțime de motive solare, florale și geometrice. Aproape 300 au inscripții în greacă, latină și glagolitică (greacă modificată).

Foarte aproape de România, în Timoc în cimitirul din Negotin, dar și în cimitirul din satul Rajacke Pimnice de lângă granița cu Bulgaria sunt monumente funerare sub formă de stâlpi.

O problemă mai delicată a fost stabilirea originii monumentelor. Dintre cercetătorii din foata Iugoslavie care au studiat originea monumentelor funerare, croații au fost cei mai cinstiți arătând clar originea vlahă a acestora. Sârbii, bosniacii și muntenegrenii au încercat diverse explicații arătând că sunt vestigiile ale bogomililor (paulicieni) sau vestigiile ale bisericii bosniace. Ideea că monumentele sunt ale bogomililor este un fals evident întrucât bogomilii interziceau semnul crucii.

Întrucât vlahii din Bosnia nu au o organizație activă, monumentele vlahilor au fost abandonate și în mare măsură vandalizate, dar în ultimul timp au fost asimilate culturii slave din Bosnia și au devenit obiective turistice de promovare a culturii "slave".

Cercetările efectuate în decursul timpului a permis multor cercetători să stabilească originea monumentelor. În continuare este o listă incompletă a câtorva cercetători și istorici care au indicat originea vlahă a monumentelor:

1. John V. A. Fine,, The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century, University of Michigan Press, 1994, p.19

2. Lovrenovic, Dubravko (2013). Stecci: Bosansko i humsko mramorje srednjeg vijeka [Stecci: Bosnian and Hum marbles from Middle Age] (in Croatian). Ljevak. ISBN 9789533035468. pages 52, 72, 176, 307.

3. Cebotarev, Andrej (1996). "Review of Stecci and Vlachs: Stecci and Vlach migrations in the 14th and 15th century in Dalmatia and Southwestern Bosnia". Povijesni prilozi [Historical Contributions] (in Croatian). Zagreb: Croatian Institute of History. 14 (14) page 322

4. Milošević, Ante (1991). Stecci i Vlasi: Stecci i vlaške migracije 14. i 15. stoljeca u Dalmaciji i jugozapadnoj Bosni [Stecci and Vlachs: Stecci and Vlach migrations in the 14th and 15th century in Dalmatia and Southwestern Bosnia] (in Croatian). Split: Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture. p. 5. Kurtovic, Esad (2013). "Vlasi i stecci" [Vlachs and stecci]. Radovi (in Bosnian). Sarajevo: Filozofski fakultet.

6. Kurtovic, Esad (2015). "Vlasi Drobnjaci i stecci (Crtica o Nikoli Raškovicu i njegovim nasljednicima)" [Drobnjaci Vlachs and stecci (A remark about Nikola Raškovic and his heiress)]. Godišnjak (in Bosnian). Sarajevo: ANUBiH (44): 303–316. 7. Evans, Arthur John (1883). Antiquarian researches in Illyricum. (Parts I and II). From The Archaeologia Vol. XLVIII. Westminster: Nichols and Sons.

8. Malcom, Noel (1994). Bosnia: A Short History (Vlachs in Bosnia). Reprinted by permission of the author and New York University Press. New York University Press. ISBN 9780814755204.

9. Mužić, Ivan (2009). "Vlasi i starobalkanska pretkršćanska simbolika jelena na stećcima". Starohrvatska prosvjeta (in Croatian). Split: Museum of Croatian Archaeological Monuments. III (36): 315–349.

Ivan Mužić a efectuat în 1982 un studiu antropologic în care a identificat originea ne-slavă a scheletelor îngropate dar a remarcat originea locală a acestora corespunzătoare vlahilor din

Bosnia. Rezultatele au fost publicate în "Vlasi i starobalkanska pretkršćanska simbolika jelena na stećcima", p.323.

Tot Mužić a scris că motivele inscripționate ca și tradițiile funerare respectate arată continuitatea atât a unui vechi simbolism pre-creștin din vremuri preistorice cât și a populației romanizate vlahe.

Cercetătorul sârb de origine română Paun Es Durlic a scris o carte "SACRED LANGUAGE OF THE VLACH BREAD" în care a ilustrat forme solare, florale și geometrice de pe colacii și pâinea făcută la pomenile vlahilor/românilor din Serbia, foarte asemănătoare cu motivele decorative de pe unele monumente funerare.

După Romulus Vulcănescu, zvastica (care apare și pe unele monumente din Timoc și Bosnia) are o importanță fundamentală la români dată fiind frecvența cu care apare în cimitire, în biserici, pe broderiile costumelor naționale, pe pergamentele voevodale, etc.

Bosniacii evită cuvântul vlah susținând că monumentele funerare aparțin bisericii bosniace. Sârbii susțin că monumentele aparțin bogomililor slavi. Muntenegrenii evită cuvântul vlah și îl înlocuiesc cu sintagma "triburi din Muntenegru". Nimeni din spațiile țărilor menționate nu a acționat în scopul protejării și conservării acestor monumente până la prăbușirea Iugoslaviei, lăsându-le în paragină și supuse vandalismului, astfel că numărul monumentelor este numai jumătate din câte a fost. (Lovrenović, Dubravko (2013). Stećci: Bosansko i humsko mramorje srednjeg vijeka [Stećci: Bosnian and Hum marbles from Middle Age] (in Croatian). Ljevak. ISBN 9789533035468.p.36)

Necropolele cu monumentele funerare (stecci) au fost propuse ca "UNESCO World Heritage Site" și au fost declarate "Valori universale importante" (<http://whc.unesco.org/en/decisions/6921>).

Asumarea patrimoniului din trecut este foarte dificilă pentru vlahii/românii din țările provenite din fosta Iugoslavie din cauza politicii de oprimare culturală a minorităților. În Timoc, în Serbia, sunt multe sate românești care nu au școli în limba română iar biserici sau slujbe în limba română se acceptă extrem de greu. Activiștii din societățile culturale românești și unii preoți sunt și astăzi hărțuiți de poliția sârbă.

Octavian Ciobanu în Historia: Vestigiile materiale ale vlahilor/românilor din Herțegovina

Scris de Herțegovina, Bosnia- Herțegovina/Romanian Global News
Miercuri, 20 Martie 2019

Mai mult aici:

<https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/monumentele-funerare-ale-vlahilor-din-hertegovina-foto>